

BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY ODOB VA UNING ASOSIY SIFATLARI

*Bekberdiyeva Gulbahor Ortiqaliyevna
University of Business and Science
Pedagogika va psixologiya kafedrası o‘qituvchisi*

Annotatsiya. O‘zbekistonda oliy o‘quv yurtlarining asosiy maqsadi- tegishli saviya va ixtisoslikka ega bo‘lgan, mehnat bozorida raqobatbardosh, layoqatli, mas’uliyatli, o‘z kasbini yaxshi egallagan hamda aralash sohalarni ham biladigan, jahon standartlari darajasidagi mutaxassislik bo‘yicha samarali ishlay oladigan, doimiy kasbiy o‘shiga tayyor bo‘lgan kichik mutaxassisni tayyorlashdan iboratdir. Oliy o‘quv yurtlarining ta’limi tizimini mutaxassislar tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash vazifasini fundamental va amaliy fanlarning rivojlanishi bilan mustahkam aloqadorlikda hal etish mamlakat kelajagini belgilaydi. Pedagogika oliy o‘quv yurtlarining tarkibiy qismi bo‘lgan uzluksiz ta’lim tizimiga kiritilgan to‘rt yillik ta’limining joriy etilishi tom ma’nodagi mazmunli bo‘ldi. Oliy o‘quv yurtidagi pedagogika fanlari asosiy o‘rinni egallaydi. Ushbu o‘quvchilarning pedagogik kasbiga moyilligini, layoqatlarini, bilim va ko‘nikmalarini chuqur rivojlantirish, ularning tanlagan yo‘nalishlari bo‘yicha zamonaviy bilim egallash imkonini beradi.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak pedagoglar, kasbiy odob, pedagog imidji.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ЭТИКА И ЕЕ ОСНОВНЫЕ КАЧЕСТВА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

*Бекбердиева Гулбахор Ортикалиевна
Университет бизнеса и науки
Преподаватель кафедры педагогики и психологии*

Аннотация. Основная цель высших учебных заведений Узбекистана – подготовить студентов соответствующего уровня и специализации, конкурентоспособных на рынке труда, компетентных, ответственных, хорошо освоивших свою профессию, а также владеющих смешанными областями, эффективных в их специальности на уровне мировых стандартов – подготовить младшего специалиста, работоспособного и готового к постоянному профессиональному росту. Решение задачи кардинального повышения качества подготовки специалистов в образовательной системе высших учебных заведений в тесной связи с развитием фундаментальных и прикладных наук определило будущее страны, внедрение образования было в буквальном смысле значимым. Педагогические науки в высшем учебном заведении занимают главное место. Это позволяет глубоко развивать склонности, способности, знания и умения этих студентов к педагогической профессии, приобретать современные знания в избранных ими областях.

Ключевые слова: будущие педагоги, профессиональный этикет, имидж педагога.

PROFESSIONAL ETHICS AND ITS MAIN QUALITIES IN FUTURE EDUCATORS

Bekberdiyeva Gulbahor Ortiqaliyevna
University of Business and Science
Teacher of the Department of Pedagogy and Psychology

Abstract. The main goal of higher educational institutions in Uzbekistan is to produce students who have the appropriate level and specialization, who are competitive in the labor market, competent, responsible, who have mastered their profession well and who also know mixed fields, who are effective in their specialty at the level of world standards. is to prepare a junior specialist who can work and is ready for continuous professional growth. Solving the task of fundamentally improving the quality of the training of specialists in the educational system of higher educational institutions in close connection with the development of fundamental and applied sciences determines the future of the country. the introduction of education was literally meaningful. Pedagogical sciences at the higher educational institution occupy the main place. It allows to deeply develop the inclination, abilities, knowledge and skills of these students for the pedagogic profession, to acquire modern knowledge in their chosen fields.

Key words: future pedagogues, professional etiquette, image of a pedagogue.

Kirish. Oliy o'quv yurtlarida bo'lajak pedagoglarni o'ziga xos o'ringa ega bo'lib, bu yo'nalishda o'quvchi yoshlarga pedagogika mutaxassisliklari bo'yicha bilim berishni, ularni amaliyotga o'rgatishni, ularning ongi, tasavvuri, dunyoqarashi, xatti-harakati, fe'l-atvoriga ta'sir ko'rsatish va o'qituvchilik kasbiga bo'lgan qiziqishning uyg'otishni o'z oldiga asosiy masala qilib qo'yadi.

Demak, pedagogik kasbiy odob ko'nikmalarini shakllantirish masalasiga alohida muammo tarzida qaramoq zarur. Chunki, pedagogika darslarida o'quvchilar pedagogika bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni egallash bilan birga ularni boshqalarga o'rgatishlari ham zarur bo'ladi. Bu esa pedagogik jarayonni mustaqil boshqara olish, o'z bilganlarini o'quvchilarga mukammal o'rgatish zaruratini keltirib chiqaradi. Pedagogik jarayonini boshqarishda o'qituvchilarda kasbiy odob ko'nikmalari shakllangan bo'lishi talab etiladi. Kasbiy odob malakalari deyilganda kishining kasbiy faoliyati doirasidagi ahloq-odobi, yurush-turushi, o'zini jamoa orasida tuta bilishi, hamkasblari va o'quvchilar bilan yaxshi muomala muloqot qilishi kamtar, ishni tashkil eta bilishi va boshqalar tushuniladi. Shu o'rinda «O'z oldiga yosh avlodni tarbiyalashni maqsad qilib olgan kishining ijtimoiy mohiyati, ya'ni o'qituvchi-muallimlarning ijtimoiy sifatleri qanday bo'ladi?» degan savolga quyidagicha javob qaytarish mumkin. O'qituvchi-muallimlarning shaxsiy ijtimoiy sifatlariga azal-azaldan e'tibor qaratib kelingan va har bir zamon talabidan kelib chiqib, pedagogga qo'yiladigan talablar takomillashib, murakkablashib boravergan.

Asosiy qism. Zardo'shtiylik ta'limotida, «muallim — kohlarning burchlari bolalarga bilimlarni yaxshilik yo'sinida o'rgatib, ularni yaxshi bilan yomonni ajratadigan qilib tarbiyalash va to'g'ri yo'lga hidoyat etishdir» deyilgan. Uning «yasht»larida aqlu farosat bilan, yomonlikka qarshi kurashni amalga oshirib, bolalar ruhiyatiga rost so'z, pok aqida, halol niyatni singdiradigan ustoz-muallimlar peshvosi madh qilinadi.

Shunigdek, «Avesto»ning «yasht»larida tanballigi, befarqligi, mas'uliyatsizligi, loqaydligi, farosatsizligi, uquvsizligi, bilimi va malakasini takomillashtirmasligi oqibatida bolalar zehnini, ularning mustaqil tafakkurini o'tmaslashtiradigan, ayni chog'da, yoshlarning aqlini «zanglatadigan», hayotga, mehnatga munosabatlarini

susaytiradigan, imon e`tiqodini zaiflashtirib, ma`naviy jihatdan qashshoqlashtiradigan «yomon ustozlar» qattiq qoralanadi.

Zardushtning Oliy Tangri Ahuramazda bilan muloqotida ham yaxshi va yomon ustozlar xaqida shunday deyiladi: «Noshud, yomon muallim o`quvchi qalbidan hunarmandchilikni yo`qotar ekan, ey Yazdon, yomon ustozdan o`zing asra».

O`quvchilarga bilim berish o`qituvchining mas`uliyatli burchidir, deb Ibn Sino o`qituvchining shaxsiyati qanday bo`lishi kerakligi haqida quyidagi fikrlarni bildirgan:

- bolalar bilan muomalada bosiq, jiddiy bo`lish;
- beriladigan bilimni o`quvchilar qanday o`zlashtirib olayotganiga e`tibor berish;
- ta`limda turli usul va shakllardan foydalanish;
- talabaning xotirasi, bilimlarni egallash qobiliyati, shaxsiy xususiyatlarini bilish;
- fanga qiziqтира olish;
- berilgan bilimlarning eng muhimini ajratib o`qitish;
- bilimlarni o`quvchilarning yoshi, akliy darajasiga mos ravishda berish;
- har bir so`zning bolalar hissiyotini uyg`otish darajasida bo`lishiga erishish zarur.

Muhammad Tarag`ay Mirzo Ulug`bek davrida ilm-fan, adabiyot va san`at, ma`rifatchilik jadal taraqqiy etgan. Shuningdek, o`qitishning sinf tizimlari, bolalarni yoshi bo`yicha tabaqalashtirib o`qitish, o`quv-tarbiya ishlarining aniq bir muddatini belgilab qo`yish kabi g`oyalar ilgari surilgan va ma`lum darajada amalga oshirilgan. Shu bilan birga Ulug`bek o`qituvchi va mudarrisning insoniy xislatlariga bilimi va mahoratiga katta ahamiyat bergan. Ularning moddiy ehtiyojlari davlat ta`minotidan qondirilishini yo`lga qo`ygan, bundan tashqari ilmiy tadqiqotlarda ishtirok etishlarini talab qilgan.

Shunga o`xshash fikrlarni G`arb pedagoglari ham aytib ketishgan. Jumladan, Disterverg: «Yaxshi o`qituvchi mahoratli ustozlarni e`zozlagan. Ayni paytda, u mudarrisning dars berishdan o`zining tarbiya printsiplaridan hech qachon qaytmaydi. O`qituvchi o`z ustida doimo mustaqil ishlashi lozim. Yomon o`qituvchi haqiqatni aytib qo`ya qoladi, yaxshi o`qituvchi esa bolalarga haqiqatni topishga o`rgatadi» degan.

O`tgan Sharq allomalari-yu, G`arb pedagoglarining fikri hamda ko`p yillar davomida olib borilgan tadqiqotlar o`qituvchi va pedagog, ya`ni o`ziga yosh avlodni tarbiyalashni kasb qilib tanlagan inson quyidagi ijtimoiy sifatlarga ega bo`lishi shart ekanini ko`rsatdi.

Birinchidan, o`qituvchi falsafani yaxshi bilishi shart. Chunki falsafani odamga abstrakt fikr yuritishni o`rgatadi. O`qituvchi sinf yoki auditorioyaga kirganda, unda abstrakt tafakkur sust rivojlangan bo`lsa, o`zini yo`qotib qo`yadi. Sinf va auditoriyadagilar diqqatini o`ziga qaratib olishi uchun, kishida abstrakt tafakkur yaxshi rivojlangan bo`lishi kerak.

Undan tashqari, falsafa dars paytida kechadigan bilish jarayonini o`rgatadi. Bilish jarayonini, ya`ni gnesologiyani bilmagan o`qituvchi dars o`tishda bir qator qiyinchiliklarga duch kelib, darsni amalga oshira olmaydi, oshirganda ham noto`g`ri dars o`tadi.

Shu bilan bir qatorda, falsafaning asosiy qonunlari insonning barcha amaliy faoliyatida, shu jumladan, pedagogik faoliyatida ham umumiy metodologik asos vazifasini o`taydi.

Ikkinchidan, pedagog aholi ta`lim-tarbiyasi bilan shug`ullanishni o`ziga kasb qilib olgan ekan, pedagogikaning jamiyat hayotidagi o`rnini, uning paydo bo`lish tarixini yaxshi bilishi kerak. Pedagogika tarixini o`rganish jarayonida kishi pedagogik faoliyatning insoniyat hayotidagi o`rnini, pedagogikadagi asosiy qonun - qoida va tamoyillari hamda asosiy tushunchalarning shakllanish tarixini bilib oladi.

Umrini o`qituvchilikka bag`ishlagan kishi, pedagogika nazariyasini, shu jumladan, didaktikani juda yaxshi bilishi kerak. Chunki didaktika o`qituvchini pedagogikaning

nazariy asoslari bilan qurollantirib, bilim berish va uni hayotda qo'llashga o'rgatish jarayonini amalga oshirishning asosiy tamoyillariga amal qilishlikni ilmiy tomondan asoslab beradi. Shuningdek, pedagogikaning nazariyasi, o'qituvchilik kasbida qo'llaniladigan asosiy tushunchalarning ishlatilish o'rni, qoidasi, ya'ni kategorial apparatini tushuntirib beradi.

Shu bilan bir qatorda, pedagogika kasbini tanlagan kishi, didaktika tamoyillaridan kelib chiquvchi umumiy pedagogikaning tadqiqot ob'ekti, predmeti va maqsadini ko'rsatib beruvchi hamda pedagogikaga oid barcha umumiy masalalarni yechib beruvchi «Umumiy pedagogika»ni yaxshi bilishi shart. Har qanday o'qituvchi va pedagog didaktika tamoyillariga suyanuvchi va umumiy pedagogikaning barcha qonun-qoidalaridan kelib chiquvchi xususiy pedagogikaning o'ziga xosliklari hamda didaktika tamoyillarini o'zi tanlab olgan xususiy fanda qo'llashni to'liq bilishi kerak. Bolalarga bilim bermoqchi bo'lgan o'qituvchi dars berish usullarining majmuini va tartibga keltirilgan dars berish yo'li (metodika)ni mukammal egallab olgan bo'lishi lozim. Dars berish usul va uslublarini bilmagan pedagog dars o'tolmaydi. U didaktikaning barcha tamoyillariga suyangan holda, umumiy pedagogikaning qonun-qoidalarini o'zi o'tayotgan fanda qo'llashni yaxshi bilishi, pedagogikada mavjud usullar ichidan o'ziga moslarini tanlab olishi, dars jarayonida o'z o'rniga qo'ya olish yo'li bilan o'z uslubini tuza oladigan kishi bo'lishi lozim.

Uchinchidan, pedagog didaktika, umumiy va xususiy pedagogika hamda metodikalardagi bilimlarni to'liq egallab olganidan keyin, muayyan fandan bilim berish uchun, shu fandagi bilimlarni puxta egallagan bo'lishi shart. O'z fani bo'yicha bilimlarni yaxshi o'zlashtirmagan kishi, pedagogika nazariyasi va amaliyotini qanchalik yod olgan bo'lmasin bolalarga to'liq bilim bera olmaydi. O'qituvchi o'qitayotgan predmetini va uning nazariyasini chuqur bilishi, uni qiziqarli qilib o'quvchi va o'quvchilarga yetkaza olishi ularning shu predmetga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bu esa o'qituvchi obro'sini ko'taradi.

To'rtinchidan, o'qituvchi va pedagog bolalarga bilim berishni amalga oshirayotganda, muayyan yoshdagi bolalar vujudida sodir bo'layotgan fiziologik va ruhiy hodisalarni yaxshi bilishi lozim. Aks holda, o'zini ham, bolalarni ham qiynab, dars oldiga qo'yilgan maqsadiga yeta olmaydi. Buning uchun pedagog bolalar anatomiyasi va fiziologiyasini hamda psixologiya fanlaridan to'liq bilimga ega bo'lishi kerak. Aks holda, bolalarning asabi buzilishiga sababchi bo'lishi mumkin. Maktabda uchrab turadigan bunday hodisalar, o'qituvchilarning bola fiziologiyasini yoki yosh psixologiyasini yaxshi bilmaganidan kelib chiqadi.

Beshinchidan, O'zbekiston Konstitutsiyasiga ko'ra din davlat ishlariga aralashmaydi. Shunga qaramay, u ijtimoiy hayotdan chetlatilgan emas. Din kundalik hayotimizda muhim rol o'ynab kelmoqtsa. Dinni yaxshi bilmagan yoshlar ba'zan diniy ta'limotga zid bo'lgan, oilasi hamda jamiyat tinchligini buzuvchi turli diniy oqimlarga kirib qolmoqtsalar. Ularni bu yo'ldan qaytarib, to'g'ri yo'lga solib yuborish uchun o'qituvchining o'zi dinni yaxshi bilishi shart. Shuning uchun ham pedagog dinning asl maqsadi, uning qonun-qoidalarini batafsil bilmog'i kerak. Buning uchun esa u dinshunoslik fanini o'qigan bo'lishi lozim.

Oltinchidan, o'qituvchi bolalarga o'z fanidan bilim berish jarayonida, ularni muayyan jamiyat va unda olib borilayotgan siyosat bilan tanishtirib borishi shart. Shu sababli o'qituvchi va pedagoglar siyosatshunoslik bilimlarini puxta egallab, ularni hayotda qo'llay olishlari lozim. Endi qiqacha bo'lsa ham siyosat tushunchasi va uni amalga oshirish yo'llari bilan sizni tanishtirib o'tamiz.

Siyosat — bu ijtimoiy jarayon bo'lib, hokim guruhlarning ularga qaram bo'lgan ijtimoiy guruhlar orasidagi, ularni tinchlik va farovonlikka boshlash maqsadida qilingan munosabatidir. Hokim guruhlar degan ibora oila boshlig'idan tortib, sinf rahbari.

maktab direktori, tuman va viloyat hokimlari hamda davlatning birinchi rahbarigacha bo'lgan kishi va ijtimoiy guruhlariga nisbatan qo'llaniladi. Demak, siyosat, avvalambor, munosabat va faqat boshqaruv hamda tinchlik va farovonlikka boshlash maqsadida qilingan munosabat ekan. Siyosat munosabat bilan bog'liq ekanligini bildik. Endi bu munosabatlar oddiy ijtimoiy munosabatlar emasligini, ya'ni bir darajadagi ijtimoiy guruhlar orasidagi munosabat emasligini anglasak, haqiqiy siyosat tushunchasiga yaqinlashgan bo'lamiz. Siyosat — bu jamiyatda turli martabalarga ega bo'lgan ijtimoiy guruhlar orasidagi munosabat ekanligi ma'lum. Endi qanday darajadagi guruhlar orasidagi munosabat haqida ran bormoqda? degan savol tug'iladi. Bu savolga javob berish uchun, siyosat nima maqsaddagi munosabat ekanligini bilib olishimiz kerak. Ma'lumki, har qanday siyosatning maqsadi boshqarishdir. Shundan kelib chiqib, siyosat — boshqarishga qurbi yetadigan, ya'ni hokimlik qilish qo'lidan keladigan shaxs yoki ijtimoiy guruhning boshqa ijtimoiy guruhlar bilan, ularni boshqarish maqsadida qiladigan munosabatidir, de-sak xato qilmagan bo'lamiz. Har bir inson, har qanday ijtimoiy guruh, butun jamiyat, agar ular ijtimoiy sog'lom bo'lsalar, so'zsiz, tinch va farovon hayotga intiladilar. Ijtimoiy nosog' odamlar urush-to'polonga moyil bo'ladilar. Shunday qilib, «siyosat» tushunchasining uchinchi elementi — «tinch va farovon hayot» kelib chiqdi. Jamiyat a'zolari, o'zlarining tinch va farovon hayotini tashkil qilib berish vazifasini tarixan ixtiyoriy ravishda «davlat» deb nomlangan ijtimoiy ustqurmaga topshirganlar. Davlatning qiladigan ishi jamiyatni boshqarish bo'lganligi tufayli, uni «boshqaruv organlari» yoki «hokim guruhlar» deb yuritiladigan bo'lgan. O'qituvchi mana shu, siyosatning asl mazmunini, uning turlarini va muayyan siyosat yuritilgan jamiyatdagi davlat tuzumini bilib olishi, o'quvchi va o'quvchilarga tushuntirib berishi zarur bo'ladi.

Yettinchidan, pedagog muayyan jamiyatda tarixan shakllangan ijtimoiy guruhlardan ham o'quvchilarni xabardor etmog'i lozim. Buning uchun o'qituvchi va pedagog sotsiologiya bilimlaridan xabardor bo'lib, ulardan pedagogik amaliyotida foydalana olishi kerak. Shuning uchun o'qituvchi sotsiologiya fanini puxta egallagan bo'lishi shart.

Shu bilan bir qatorda, o'qituvchi bolalarga madaniyat to'g'risida boshlang'ich tushunchalar berib, ularda madaniyat elementlarini shakllantirib borishi lozim. Buning uchun o'qituvchining o'zi madaniyatshunoslik bilimlarini egallagan va ularni pedagogik amaliyotida qo'llay oladigan bo'lishi kerak.

Sakkizinchidan, yosh avlodga muayyan fan bilimlarini o'qituvchi pedagog, ularni axloq va odobga ham o'rgatishi shart. Bu o'qituvchi va pedagoglarning burch va mas'uliyatiga kiradi. Buning uchun, avvalo, o'qituvchining o'zi axloqiy tarbiyalangan bo'lishi lozim. O'qituvchining yuksak ma'naviyati, uning teran bilim doirasi, ayniqsa, O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng xalqimiz tarixini, madaniyatini va urf-odatlarini chuqur bilishi ta'lim-tarbiya ishlarining muvaffaqiyatli kechishiga yordam beradi. Hozirgi zamon o'qituvchisi, ayniqsa, guruh murabbiysi milliy qadriyatlarimizni bilib-gina qolmay, keng ota-onalar jamoatchiligi ichida, sinfda uning otashin targ'ibotchisi ham bo'lishi kerak.

O'qituvchining asl fazilatlaridan yana biri, u kimni, qanday odamni shakllantirayotganligini to'liq bilibgina qolmay, o'qitayotgan bolasi shunday ijtimoiy sifatlarga albatta ega bo'lishiga chin dildan ishonishi kerak. Shu bilan bir qatorda, bolalarni xalq pedagogikasi durdonalari bilan tanishtirib, milliy qadriyatlarimiz asosida tarbiyalashi, nutqi ravon, tili boy bo'lishi, ifoda usuli va tasvir vositalarining adabiy til uslubi va me'yori to'la egallagan bo'lishi zarur.

O'qituvchilik kasbiga xos bo'lgan bunday fazilatlarni undagi pedagogik odob shakllantiradi. Pedagogik odob bu — o'qituvchining yuksak kasbiy fazilatidir. U o'qituvchiga sabotli bo'lish, o'z hissiyotini idora qila olish, bolalarga pedagogik ta'sir

o'tkazish vosita va me'yorini belgilash, aniqlashda yordam beradigan fazilat hisoblanadi. Yuksak pedagogik odobga ega bo'lgan o'qituvchigina sinfdan mo'tadil psixologik muhit o'rnatiladi, bolalar qalbiga tez yo'l topa oladi.

O'z xizmati xususiyatiga ko'ra o'qituvchi tashkilotchilik fazilatiga ham ega bo'lmog'i lozim. Buning uchun o'qituvchi tashabbuskorlik va tashkilotchilik qobiliyatiga ega bo'lib, har doim tetik, g'ayratli, o'z kuchi va imkoniyatiga ishongan bo'lishi kerak. Tashabbuskor va g'ayratli o'qituvchigina bolalarni o'z ortidan ergashtira oladi, o'quvchilar esa unga ergashadilar.

O'qituvchilik kasbi juda katta ruhiy va jismoniy kuch talab etadi, shuning uchun uning salomatligiga ham ma'lum talablar qo'yiladi. O'qituvchining ovoz paychalari rivojlangan, ko'rish qobiliyati yaxshi bo'lishi kerak, uzoq vaqt tikka tura olish, ko'p yurish, epchil harakat qilish kabi fazilatlarga ega Oulmogi tart.

To'qqizichidan, ta'lim-tarbiya bilan shug'ullanuvchi inson, so'zsiz, estetik tarbiyalangan bo'lishi shart. Estetik tarbiyaning jamiyat taraqqiyotida naqadar muhim rol o'ynashi hammaga ma'lum. Estetik tarbiya ma'naviy tarbiyaning muhim va tarkibiy qismi ekanini unutmash kerak. Estetik didning pastligi ijtimoiy hayotning barcha jabhalariga salbiy Ta'cup o'tkazadi. Jumladan, ba'zi yosh oilalarda iqtisodiy kamchilik tufayli emas, balki ma'naviy, asosan, estetik didning pastligidan buzilib ketish hollari kam emas. Tuyg'ularning pastligi, qashshoqligi, go'zallikni seza bilmaslik, qadrlay olmaslik kabi omillar er-xotin o'rtasidagi munosabatlarga putur yetkazmoqda.

Estetik did deganda ixcham, nafis, chiroyli kiyinishga o'rganish, uy-joyni saranjondarish va ozoda tutish, hayotdagi go'zalliklarni, san'atdagi nafosatni tez ilg'ab olish va unga intilish, undan ta'sirlanish, yuksak, sof tuyg'ularga to'lib-toshib yashash tushuniladi.

Estetik didning shakllanishi davr xarakteri bilan bog'liq. Har bir davr estetikaga qo'yadigan talabiga mos holda estetik didning yangi-yangi mezonlarini vujudga keltiradi. Bu yangi mezonlar barcha kishilar tomonidan o'zlashtirilguncha ancha vaqt o'tadi. Bizning davrimiz ham bu jihatdan o'z xususiyatlariga ega. Davrimiz murakkab, shunga ko'ra, estetik tarbiyaning ham shakllanishi silliq va oson kechmaydi.

Jamiyat taraqqiyotida ma'naviy va iqtisodiy tomonlar hamma vaqt ham bir xilda shakllanib bormaydi. Ba'zan ma'naviy tomon o'zib ketsa, ba'zan iqtisodiy tomon o'zib ketadi. O'zbek xalqi o'tmishida iqtisodiy tomonga nisbatan ma'naviy tomonlarning ko'proq shakllanib ketgan davrlari ko'p bo'lgan. Jamiyat a'zolarining ma'naviy tarbiyalanganlik darajasiga o'qituvchi va pedagoglar mas'uldir.

Estetik kamolot ma'naviy hayotning eng nozik, shu bilan birga, murakkab ko'rinishlaridan biri. Inson shaxsiyatida estetik didning shakllanishi asta-sekin davom etadigan uzoq jarayondir. Estetik ko'nikmalar inson vujudiga singib, uning e'tiqodiga aylana borishi zarur. Bu borada ma'lum tadbir asosida ish ko'rilmasa, estetik tarbiya sohasidagi barcha harakatlar zoe ketadi.

Go'zallik bilan yaxshilik qondosh egizak, ular doim bir-birini taqozo etgan, bir-birini to'ldirgan. Qadimgi yunonlarda bu ikki tushuncha bir butunning ikki tomoni sifatida qaralgan. Hozirgi paytda ham etika bilan estetikaning birligi kishilar hayoti uchun muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chin insoniy axloq normalarini rivojlantirish chin estetik didni shakllantirishni talab yetadi. Faqat odobga ega, axloqli, vijdonli kishini yetuk inson deb bo'lmaydi. Odob-axloqli kishida estetik did shakllangan bo'lsa, u har tomondan rivojlangan shaxs hisoblanadi. O'qituvchi va pedagog faqat har tomonlama rivojlangan shaxs bo'lishi kerak.

Yuqorida tavsiflab o'tilgan bilimlarning asosiy to'qqiz turini o'zida jamlab, ularni ko'nikma va malaka bosqichlaridan o'tkazib, ma'naviyatiga aylantirib ulgurgan kishigina o'qituvchilik va pedagoglik amaliyoti bilan shug'ullanishga haqli.

O'qituvchining kasbiy shakllanishi oliy o'quv yurti dargohida kasbiy ta'lim olish jarayonida boshlanadi. Pedagogika oliy o'quv yurtlarining o'quv-reja va fanlar bo'yicha dasturlarida bo'lajak o'qituvchilarga shu kasbning sir-asrorlarini o'rgatish, ilmiy bilimlar berish, o'qituvchi kasbi haqida ma'lumot berish va ko'nikma hosil qilish nazarda tutiladi.

Xulosa. Ta'lim jarayonida fanlar bo'yicha amalga oshiriladigan seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari nazariy bilimlarni mustahkamlashga hamda ularni ko'nikmaga aylantirishgagina emas, balki ularni amaliy ish jarayonida qo'llashga ham imkon beradi. Bunday mashg'ulotlar tanlagan kasbi to'g'ri ekaniga ishonch hissini uyg'otadi.

Oliy o'quv yurtidan keyingi davrdagi o'qituvchining kasbiy shakllanish jarayonida maktab rahbariyati, ayiiqsa, ilmiy mudir hamda pedagogik jamoatchilik katta rol o'ynaydi. Yosh o'qituvchilarga tajribali o'qituvchilarni biriktirib qo'yish, ularning darslarini kuzatish, uslubiy ishlarga jalb etish maktab rahbariyatining asosiy vazifalaridan biri. O'qituvchi o'z kasbini sekin-asta o'zlashtirib borishi bilan birga ota-onalar o'rtasida pedagogik bilimlarni targ'ib etadi. Shu yo'l orqali ham kasbiy shakllanishi takomillashib boradi.

O'qituvchilik kasbini va pedagogik mahoratni egallash, maktab o'qituvchilar jamoasiga kirishib, unda o'z o'rnini topib keta olishi yosh o'qituvchining o'ziga bog'liq. Jamoaning yordamidan yuz o'girmaslik, qiyinchiliklarga duch kelganda ruhiy tushkunlikka tushmay, o'z xatolarini ko'ra bilish va ularni bartaraf etish uchun harakat qilish uning o'qituvchi bo'lib shakllanishidan darak beradi.

Shu bilan birga, o'qituvchining kasbiy shakllanishi o'z-o'zini tarbiyalab borishga, o'z ustida tinmay ishlashga va o'z vaqtida malakasini oshirib borishga uzviy bog'liq. Bularning hammasi kasbiy fazilatlarining ajralmas qismi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Fayzullayev M. M. O'smirlarda psixologik savodxonlikning ko'pqirrali istiqbollari // Guliston Davlat Universiteti // ISSN 2181-7367 // E-ISSN 2181-1172 // Guliston Davlat Universiteti Axborotnomasi, 53-56s.

2. Fayzullayev M. M. O'smir yoshdagi o'quvchilarning psixologik savodxonligini rivojlantirish // Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. –Buxoro, 2023. -№6 – 167-170.

3. Fayzullayev M. M. Concepts of formation and development of psychological literacy in continuous education // Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence ISSN: 2835-3064– The USA, 2023. – №11. 495-497

4. Fayzullayev M. M. Ўсмирлик даврида мулоқотдаги қийинчиликни шаклланишининг психологик хусусиятлари // ACADEMIC RESEARCH IN MODERN SCIENCE International scientific-online conference – The USA, 2023. – №12. – 129-133

5. Fayzullayev M. M. O'smirlarda psixologik savodxonlikni rivojlantirish va uning tadqiq etilish jarayoni // –“Yoshlar ta'lim-tarbiyasi jarayonida psixologik etuklikni shakllantirish va rivojlantirishning ilmiy-amaliy asoslari” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. – Toshkent: , 2023. 1047-1055